

особливо в сільській місцевості, де вони невеликі, мають недосконалі технології переробки сировини і часто виступають, по суті, єдиними промисловими водокористувачами.

Безумовно, така низька забезпеченість не сприяє економії водних ресурсів, їх раціональному використанню.

Відзначимо специфіку у цьому відношенні Херсонської області. Якщо найбільшими забруднювачами водних об'єктів в Україні є комунальне господарство, чорна і кольорова металургія, коксохімія, важке, енергетичне, транспортне машинобудування і сільське господарство, то на Херсонщині найбільшим забруднювачем водного середовища є зрошуване землеробство, комунальне господарство і тільки на 3-му місці - галузі промисловості.

Література:

1. Стратічук Н.В. Еколого – економічне обґрунтування зрошення в Південному регіоні України. – Херсон: Айлант, 2006. – 168.
2. Петрова О.О. Організаційно – економічний механізм ефективного розвитку сільського господарства регіону на основі раціонального водозабезпечення в нових умовах господарювання. – Херсон, 1998. – 49 с.
3. Мальчикова Д.С. Проблемні питання економічної оцінки зрошуваних земель // Перспектива – 4. Зб. тез та повідомлень студентської наук.-практ. конф. будівельно-гідромеліоративного факультету ХДАУ – Херсон: Ред.-вид. центр “Колос” ХДАУ, 2002. – С. 26-29

***БОГАДЬОРОВА Л.М.
ЩЕРБИНА М.І.***

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В АПК ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.

Нині при формуванні та визначенні темпів, масштабів і напрямів розвитку АПК, раціональної структури матеріальних потреб, ефективних засобів, методів і технологій, для якнайповнішого задоволення потреб людини, вже неможливо не брати до уваги інтереси екології. Тому необхідно йти шляхом інтеграції інтересів екології та економіки в усіх галузях народного господарства, і насамперед – в АПК. Це дуже складне завдання. Дві взаємозв'язані проблеми – “задоволення потреб суспільства” та “можливості біосфери” – слід розглядати та вирішувати одночасно з розробкою оптимальних, екологічнобезпечних варіантів взаємодії природи, суспільства і агропромислового виробництва, управління процесами агроприродокористування.

Розвиток агропромислового комплексу в умовах економічного реформування та переходу до ринкових відносин ставить нові вимоги та завдання суспільно-географічних досліджень АПК в цілому, та функціонування різноманітних форм організації сільськогосподарського виробництва.

Враховуючи зниження показників ефективності функціонування АПК практично у всіх сферах діяльності, особливо актуальним, на нашу думку стає обґрунтування методики суспільно-географічного дослідження сільського господарства, а саме малих форм господарювання, зокрема їх територіальної організації, оскільки саме у

цьому секторі можна говорити про стабільність агровідтворювальних процесів.

Важливим фактором оптимізації природокористування в АПК є вирішення проблем розвитку та розміщення продуктивних сил з урахуванням регіональних особливостей АПК, природної диференціації території, впливу агропромислових видів діяльності на оточуюче природне середовище, стану природно-територіальних комплексів. Найповніше така диференціація знаходить своє відображення в схемах еколого - агропромислового районування.

Аналіз структури земельного фонду Херсонської області, дозволяє зробити висновок, що переважаюча більшість сільськогосподарських угідь області представлена сильно порушеними екосистемами, антропогенними екологічними комплексами зі значним рівнем розвитку господарської підсистеми - 89%.

Виявлена ситуація пов'язана з тим, що системи землеробства, які розроблялись для Південного регіону України, зокрема, - для території Херсонської області, в 60 - 70-ті роки ХХ ст., базувались на принципах техногенної інтенсифікації, що спонукає спрямовувати, регіональні агроландшафтні дослідження на виявлення наслідків господарської діяльності та більш ретельне вивчення характеру, темпів і ступеня зміни ландшафту та його компонентів від антропогенного впливу.

Центр ваги інтенсифікації сільськогосподарського виробництва доцільно перенести: у регіональному аспекті – з індустріально розвинутих і урбанізованих (насамперед – приміських) районів до тих, які дотепер вважаються менш розвинутими, а в екологічному – з надмірно ресурсо - та енергомістких систем землеробства й тваринництва на екологічнобезпечні, ресурсо-, енерго- і природозберігаючі системи господарювання на землі.

Таке розуміння проблеми забезпечує поєднання: територіального підходу, який включає вирішення природоохоронних проблем на всіх рівнях; галузевого підходу, що означає обґрунтування взаємозв'язаного в галузевому відношенні комплексу раціонального природокористування, зокрема, в сільському господарстві; природно-компонентного підходу, який забезпечує комплексне ефективне використання компонентів природного середовища; соціально-екологічного підходу, який направлений на аналіз екологічних наслідків господарської діяльності у формування середовища життєдіяльності населення; еколого-економічного підходу, що забезпечує обґрунтування економічної доцільності, можливостей та ефективності природокористування; проблемного підходу, який дозволяє обґрунтовано вирішувати природоохоронні проблеми або попереджувати їх як на сучасному, так і на прогнозованому рівнях.

Природно - антропогенні екопроблеми виникають завдяки діяльності людини як каталізатора, так як процеси, що спричинюють їх відбуваються й без господарського впливу. Вирішення природно - антропогенних екологічних проблем неможливе без постійною врахування закономірностей розвитку природно-територіальних комплексів, агроландшафтів.

До основних антропогенних екологічних проблем АПК України відносяться: водна меліорація, забруднення ґрунтового покриву мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин,

оточуючого природного середовища викидами шкідливих речовин підприємствами АПК, вплив на структуру ґрунту у зв'язку з застосуванням важкої техніки й надмірним її використанням та ін.

До особливостей сільськогосподарського природокористування слід віднести: переважання ресурсокористування над ресурсоспоживанням; відновлюваність основних природних ресурсів сільськогосподарського виробництва; потенційна можливість не тільки відновлення первинних властивостей основних природних ресурсів, що використовуються в сільському господарстві, але і покращення їх якостей; континуальний характер поширення; сезонність процесів природокористування в рослинництві; відносна локальність впливу тваринництва на оточуюче природне середовище та ін.

Отже, екологічно безпечне землекористування можливе лише за умов поєднання ідей природоохоронної діяльності з пріоритетними напрямками землекористування в межах окремого господарства. В контексті цього підходу ми вважаємо за необхідне дотримуватись такої моделі раціонального землекористування і екологічно безпечного розвитку, на прикладі ОГН (Рис. 1).

Зауважимо, що оптимізація землекористування має виконуватись в дві стадії екологічну та економічну. При екологічній оптимізації, на базі критеріїв деградованості в обов'язковому порядку слід передбачити вилучення з інтенсивного використання землі, які за своїми модальними властивостями не можуть забезпечувати стійкість агроєкосистем. Економічна оптимізація має на меті визначення на основі показників продуктивності земель такої структури сільськогосподарських угідь, в котрій гармонізовано будуть досягатися висока продуктивність, дохідність та рентабельність сільського господарства.

Під екологічною оптимізацією структури земельних угідь розуміємо комплекс заходів по знаходженню оптимального варіанту землекористування на рівні ландшафту з метою використання земель в еколого-безпечному режимі. Екологічна оптимізація структури земельних угідь передбачає консервацію деградованих і малородючих ґрунтів орних земель та трансформацію деградованих лукопасовищних угідь на засадах екологічно-доцільного використання. Натомість, економічна оптимізація структури земельних угідь має спиратися на систему показників які характеризують продуктивні, а не природно-екологічні, властивості землі.

Визначення спеціалізації сільськогосподарського виробництва території раніше ґрунтувалося тільки на використанні показників, які характеризували діяльність колективних господарств як єдиної форми організації сільського господарства за умов соціалістичної економіки. Функціонування індивідуальних господарств населення розглядалось як додаткове джерело отримання прибутку, а кількість продукції, яка вироблялась у приватному секторі, взагалі не враховувалась. Проведені дослідження на прикладі Херсонської області свідчать, що частка продукції, яка виробляється в індивідуальних господарствах уже тепер коливається в межах 30-58% від продукції, виробленої колективними господарствами. Як правило, продукція, що виробляється в приватному секторі, відрізняється за своєю структурою від тієї, що виробляють колективні господарства. Таким чином, необхідно розглянути питання

про інтегральні виробничо-територіальні типи господарств, визначення яких можливе з врахуванням показників по всіх типах господарств.

Особливістю природокористування в переробній сфері АПК є локальність впливу на оточуюче природне середовище, але враховуючи повсюдне розміщення підприємств цих галузей здійснюється значний територіально - розсосереджений їх вплив на природу.

Економічно взаємовигідні відносини - одна з актуальних проблем, яка постає в теперішній час перед підприємствами різноманітних сфер АПК. Порушення традиційних економічних зв'язків між виробниками та переробниками сільськогосподарської продукції призводить до значних взаємних фінансових втрат.

Одним із заходів, що сприятиме вирішенню проблем в овочеконсервному підкомплексі Херсонщини є створення агропромислових формувань за участю виробників сільськогосподарської продукції, переробних підприємств і підприємств торгівлі. В результаті, виробництво овочів, їх транспортування, переробка і реалізація з відокремлених ланок перетвориться на єдиний виробничий процес, що з економічної точки зору характеризується взаємною матеріальною зацікавленістю і відповідальністю всіх учасників агропромислового виробництва за результати діяльності - виробництво і реалізацію кінцевої продукції.

Така форма співпраці розширює виробничі та господарські можливості членів асоціації, підвищує ефективність використання матеріальних, фінансових та сировинних ресурсів. Овочівникам забезпечує гарантований ринок збуту і можливість приймати участь в розподілі прибутків, консервному підприємству стабільну сировинну зону, а значить, можливість прогнозувати та планувати свою діяльність.

Значну роль у виробництві овочевих культур відіграють Білозерський, Голопристанський, Каховський, Скадовський, Цюрупинський райони області. Тут відведено під овочеві 15,2 тис. га, або 54,0% площ від загальних під цими культурами в області. Валовий збір складає 303,3 тис. т (або 60,7% від обласного).

Що стосується структури площ, зайнятих під овочевими культурами в усіх категоріях господарств, то перевага віддається, як і раніше, помідорам, які в структурі зібраних площ будуть займати в середньому 58,5%, або 16,47 тис. га, під капусту - 8,6% (2,41 тис. га); огірки - 4,9% (1,38 тис.га); буряк столовий - 3,6% (1,01 тис.га); моркву столову 3,2% (0,89 тис.га), цибулю ріпчасту 5,4% (1,51 тис.га). Частка інших малорозповсюджених овочевих, до яких відносять перець, сині, кабачки, часник, зелений горошок тощо, зростає до 15,9% у посівних площах овочевих і становитиме 4,47 тис. га

З переходом до ринкової економіки в роботі великих підприємств з'явився ряд труднощів, які знижують ефективність їх діяльності - вони слабо реагують на зміни в споживацькому попиті, менш чутливі до новачій, їм важче переорієнтувати виробництво. У цих умовах малі підприємства стають тією необхідною ланкою, яка, з одного боку робить систему забезпечення населення овочевою продукцією більш ефективною, а з іншого - підвищує загальну ефективність овочеконсервного виробництва на основі поглиблення спеціалізації та кооперування з великими і середніми підприємствами галузі.

Визначення спеціалізації сільськогосподарського виробництва території раніше ґрунтувалося тільки на використанні показників, які характеризували діяльність колективних господарств як єдиної форми організації сільського господарства за умов соціалістичної економіки. Функціонування індивідуальних господарств населення розглядалось як додаткове джерело отримання прибутку, а кількість продукції, яка вироблялась у приватному секторі, взагалі не враховувалась. Проведені дослідження на прикладі Херсонської області свідчать, що частка продукції, яка виробляється в індивідуальних господарствах уже тепер коливається в межах 30-58% від продукції, виробленої колективними господарствами. Як правило, продукція, що виробляється в приватному секторі, відрізняється за своєю структурою від тієї, що виробляють колективні господарства. Таким чином, необхідно розглянути питання про інтегральні виробничо-територіальні типи господарств, визначення яких можливе з врахуванням показників по всіх типах господарств.

Література:

1. Мальчикова Д.С. Географічні основи кадастру сільськогосподарських земель Півдня України (на матеріалах Херсонської області): Монографія. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2005. – 198 с.
2. Ігнатенко М.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О. Земельний кадастр Херсонщини як база для розробки галузевих територіально-виробничих комплексів // Таврійський науковий вісник. Зб. наук. праць. – Вип. 27. – Херсон: Айлант. – 2003. – С. 165-169
3. Богадьорова Л.М. Забезпечення раціонального природокористування та екологічних пріоритетів розвитку особистих господарств населення регіону Таврійський науковий вісник. Зб. наук. праць. – Херсон: Айлант, 2006. – Вип.43. – С. 239-248

***Бойко М.Ф., Мальчикова Д.С., Мойсеєнко І.І.,
Пилипенко І.О., Ходосовцев О.Є., Чорний С.Г.***

ПРОЕКТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ»

На нижньодніпровських аренах у серпні 2007 року відбулися наймасштабніші пожежі, які знищили більше 7000 гектар птучного соснового лісу. Фінансові втрати склали 78 890 800 грн. Пірогенний фактор не оминув природної рослинності, а саме піщаний степ, березові та осикові гайки, вільхові саги тощо. Не на всі компоненти екосистеми пірогенний фактор діє однаково. Першочерговим є дослідження швидкості відновлення компонентів екосистем на нижньодніпровських аренах у постпірогенних сукцесіях. Побудова постпірогенних сукцесійних моделей дозволить прогнозувати майбутні зміни при подібних умовах і знизити ризики виникнення нових пожеж шляхом використання нових технологій природокористування.

Побудова постпірогенних сукцесійних моделей дозволить також на тлі сучасних кліматичних змін спрогнозувати можливу небезпеку в реалізації процесів спустелення, які можуть бути спровоковані сучасними та майбутніми пожежами. Дебіологізація сучасних піщаних ландшафтів в Олешківських пісках провокують розвиток процесів дефляції, що